

اثربخشی ارائه زیرآستانه تصاویر مرتبط با مواد مخدر و دخانیات بر باورهای مرتبط با مصرف مواد، عقاید وسوسه‌انگیز و ولع مصرف

رضا شهاب‌نگ،^۱ فرزین باقری شیخانگشه،^۲ سجاد رضائی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۲/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۰/۸

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثر ارائه زیرآستانه تصاویر مرتبط با مواد مخدر و دخانیات بر عقاید وسوسه‌انگیز، باورهای مرتبط با مواد و ولع مصرف انجام شد. روش پژوهش شبه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری پژوهش متشکل از مردان مصرف‌کننده مواد مخدر در سال ۱۳۹۷ بود که به کلینیک‌های ترک اعتیاد شهر رشت (ناحیه دو) مراجعه کرده بودند. در میان آن‌ها نمونه‌ای به حجم ۱۰۰ شرکت‌کننده با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۵۰ نفر) و گروه گواه (۵۰ نفر) گمارده شدند. ابزارهای پژوهش شامل پرسش‌نامه عقاید وسوسه‌انگیز (رایت، ۱۹۹۳)، پرسش‌نامه باورهای مرتبط با مواد (رایت، ۱۹۹۳) و مقیاس ولع مصرف مواد (سوموزا و همکاران، ۱۹۹۵) بودند. پس از اجرای پیش‌آزمون، تصاویر مرتبط با مواد مخدر (اختیاری و همکاران، ۲۰۱۰) و دخانیات (خزال و همکاران، ۲۰۱۲) به صورت زیرآستانه به گروه آزمایش ارائه شد، در حالیکه گروه گواه در معرض تصاویر زیرآستانه خنثی رنگی قرار گرفتند. پس از اتمام برنامه، هر دو گروه تحت انجام پس‌آزمون قرار گرفتند. نتایج پژوهش بیانگر افزایش نمرات پس‌آزمون عقاید وسوسه‌انگیز و ولع مصرف در گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل پس از کنترل نمرات پیش‌آزمون بود. در حالیکه بین نمرات این دو گروه از نظر باورهای مرتبط با مواد تفاوت معناداری بدست نیامد. با توجه به تاثیر ارائه زیرآستانه تصاویر مرتبط با مواد مخدر و دخانیات بر عقاید وسوسه‌انگیز و ولع مصرف مواد، می‌توان از روش ارائه زیرآستانه در زمینه‌های بالینی در افراد وابسته به مواد استفاده کرد.

کلیدواژه‌ها: ارائه زیرآستانه، تصاویر مرتبط با مواد مخدر و دخانیات، عقاید وسوسه‌انگیز، باورهای مرتبط با مواد، ولع مصرف

۱. نویسنده مسئول: دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه تهران، تهران، ایران، پست الکترونیک:

Reza.shabahang@ut.ac.ir

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد روان‌شناسی عمومی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

۳. استاد یار، گروه روان‌شناسی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

مقدمه

تاثیرپذیری انسان از عوامل ناهشیار از ابتدای تلاش‌های صورت گرفته در روان‌شناسی، علاقه بسیاری از محققان را به خود جلب کرده است. تحقیقات مختلف حاکی از تاثیر محرک‌های زیرآستانه بر پیامدهای رفتاری مختلف هستند (کیفر^۱، ۲۰۰۲؛ کلاثر^۲ و همکاران، ۲۰۰۷؛ به نقل از گارنی، لاگوس، مانینگ و اسکات^۳، ۲۰۱۸). مطالعات انجام گرفته در مورد این پرسش که آیا اطلاعات خارج از آگاهی می‌توانند بر ادراک، انگیزش، تصمیم‌گیری‌ها و هیجانات تاثیر گذار باشند یا خیر، در حوزه‌های مختلف روان‌شناسی مانند سازمانی (اوهلمن^۴ و همکاران، ۲۰۱۲)، هیجانی (زایونک^۵، ۱۹۸۰)، بالینی (جونز^۶ و همکاران، ۲۰۱۳)، شناختی (کیهلستروم^۷، ۱۹۸۷) و اجتماعی (فازو^۸، ۲۰۰۱) در حال گسترش است (به نقل از ون در پلاگ، بروسچوت، ورسلويس و ورکویل^۹، ۲۰۱۷). پژوهش‌های صورت گرفته در رابطه با ناهشیاری، نقش فرآیندهای ناهشیار را در یادگیری، تصمیم‌گیری (ولاسوا و پیرسون^{۱۰}، ۲۰۱۸)، سبک‌های پردازش اطلاعات (لی، وانگ، شن و فان^{۱۱}، ۲۰۱۷)، حافظه، فراموشی اطلاعات (سالوادور^{۱۲} و همکاران، ۲۰۱۸) و بسیاری از ابعاد دیگر را نشان می‌دهند. این شواهد حاکی از اهمیت ابعاد ناهشیار است. در واقع محرک‌های زیرآستانه نیز همچون محرک‌های معمول می‌توانند پاسخدهی در افراد را موجب شوند. بسیاری از رفتارها و فعالیت‌های ذهنی پیچیده انسان بدون هشیاری و آگاهی انجام می‌گیرد. پردازش ناهشیار به شرایطی اشاره دارد که محرکی غیر قابل مشاهده بر افکار، احساسات، اعمال، یادگیری یا حافظه موثر واقع می‌شود (کاواکامی و یوشیدا^{۱۳}، ۲۰۱۵). در واقع فرآیندهای ذهنی سطح بالا از فعال‌سازی گرفته تا اجرا و در نهایت تکمیل عمل می‌توانند به صورت کاملاً ناخودآگاه صورت بگیرند (هسین^{۱۴}، ۲۰۱۳). در همین

1. Kiefer
2. Klauer
3. Gurney, Lagos, Manning & Scott
4. Uhlmann
5. Zajonc
6. Jones
7. Kihlstrom
8. Fazio

9. Van der Ploeg, Brosschot, Versluis & Verkuil
10. Vlassova & Pearson
11. Li, Wang, Shen & Fan
12. Salvador
13. Kawakami & Yoshida
14. Hassin

راستا، برخی مطالعات حاکی از توانایی القای زیرآستانه در فعال‌سازی مغزی می‌باشند (ورنیک^۱ و همکاران، ۲۰۱۷). نورون‌ها در قشر مخ به درون داده‌های تالاموس پاسخ می‌دهند. حتی محرک‌های پیرامونی که قادر به ایجاد پاسخ‌های کامل قشری^۲ نشده‌اند و برای شناسایی هشيارانه نیز کافی نیستند، می‌توانند فعالیت قشری را موجب شوند (لیبت^۳ و همکاران، ۱۹۶۷؛ به نقل از فر، سهانی و هاگارد^۴، ۲۰۱۶).

از جمله موضوعات مرتبط با ناهشیاری، القا و محرک‌های زیرآستانه است. القای زیرآستانه، زیرمجموعه شناخت ناخودآگاه به حساب می‌آید که در آن محرک به صورت خودآگاه ادراک نمی‌شود (هسین، ۲۰۱۳) و به وسیله یک فرآیند ناخودآگاه، به صورت تقویت یکسری از عقاید اتفاق می‌افتد در حالیکه افراد قادر به محافظت از خود در برابر این نوع ترغیب نیستند (وروویخمیرین، کارمنس، برنریتتر، استروب و ویگبولدس^۵، ۲۰۱۳). پیام‌های زیرآستانه می‌توانند تاثیرات گوناگون و گسترده‌ای بر افکار و رفتار بگذارند (هسین، ۲۰۱۳). مطالعات مختلف تاثیر ارائه زیرآستانه چهره‌ها و کلمات را در جنبه‌های بسیاری همچون داوری در رابطه با افراد (بارگ و پیتروموناکو^۶، ۱۹۸۲)، داوری تبلیغات (چانوف^۷، ۲۰۰۰)، ارزیابی افراد از خود (بالدوین، کارل و لویز^۸، ۱۹۹۰)، نگرش‌ها (زایونک^۹، ۱۹۸۰) و رفتارها (براسل و جیس^{۱۰}، ۲۰۱۱) نشان می‌دهند (به نقل از لگال، چاپ، کویفارد و ویلارد-فورست^{۱۱}، ۲۰۱۲). پاسخ‌های فیزیولوژیک پیرامونی^{۱۲} (ون در پلاگ و همکاران، ۲۰۱۷)، ارزیابی منبع (لگال و همکاران، ۲۰۱۲)، ارزیابی خود^{۱۳} (چاتارد، بوکاج-باتلمی، سلیمبگویچ و گیوموند^{۱۴}، ۲۰۱۷)، تسهیل آمادگی اعمال داوطلبانه^{۱۵} (لی بارس، هسو و واسزاک^{۱۶}، ۲۰۱۶)، عقیده و نگرش (کروسنیک، یاسیم و

1. Wernicke
2. complete cortical response
3. Libet
4. Ferrè, Sahani & Haggard
5. Verwijmeren, Karremans, Bernitter, Stroebe & Wigboldus
6. Bargh & Pietromonaco
7. Channouf
8. Baldwin, Carrel & Lopez
9. Zajonc

10. Brasel & Gips
11. Légal, Chappé, Coiffard & Villard-Forest
12. Peripheral physiological responses
13. Self-evaluation
14. Chatard, Bocage-Barthélémy, Selimbegovi, & Guimond
15. Voluntary action preparation
16. Le Bars, Hsu & Waszak

لین^۱، (۱۹۹۲)، زیبایی ادراک شده (ارا، کندیدی و اگلیوتی^۲، ۲۰۱۵)، تصمیم‌گیری اجتماعی و همکاری جامعه‌پسند^۳ (لو، زانگ، تائو و جنگ^۴، ۲۰۱۶) و پیش‌داوری (اسمیت، دیجکسترهویس و چیکن^۵، ۲۰۰۸) هم از دیگر پدیده‌هایی هستند که می‌توانند با ادراک، القا و محرک‌های زیرآستانه مرتبط باشند. همچنین پژوهش‌ها ارتباط ادراک و محرک‌های زیرآستانه را با موضوعاتی همچون تسهیل پردازش هشیارانه اطلاعات مربوطه (ون دن بوش^۶ و همکاران، ۲۰۰۹)، تاثیر بر انتخاب‌ها و تصمیم‌ها (برمیتینگر^۷ و همکاران، ۲۰۰۹)، تغییر خلق (موناها^۸ و همکاران، ۲۰۰۰)، افزایش انگیزه (آرتس^۹ و همکاران، ۲۰۰۸)، تاثیر بر قصد و نیت (هسین و همکاران، ۲۰۰۷)، تاثیر بر مکانیزم‌های شناختی (لائو و پسینگهام^{۱۰}، ۲۰۰۷؛ رئوس^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۱) و حتی تغییر نگرش سیاسی و قصد رای‌دهی (هسین و همکاران، ۲۰۰۷؛ وینبرگر^{۱۲} و وستن^{۱۳}، ۲۰۰۸) را نشان می‌دهند (به نقل از شباهنگ، سلطانی شال، نیکوگفتار و حکیم‌جوادی، ۱۳۹۶). بنابراین با توجه به نتایج پژوهش‌ها باید اظهار داشت که اطلاعات و داده‌های زیرآستانه می‌تواند خارج از هشیاری آگاهانه به صورت معناداری تبیین شوند (مودریک، فایور و کوخ^{۱۳}، ۲۰۱۴). در همین راستا، ادراک و القا زیرآستانه امکان‌پذیر است و می‌توان از روش‌های القای زیرآستانه به عنوان ابزاری کارآمد بهره برد.

با توجه به تاثیر و ارتباط ادراک و القا زیرآستانه با دامنه وسیعی از پدیده‌ها، اعتیاد از جمله موضوعاتی است که می‌توان آن را مرتبط با ادراک و القای زیرآستانه بررسی نمود. پدیده‌ای که به رغم وجود رویکردهای مختلف پیشگیری، درمان و کنترل همچنان غیرقابل کنترل به حساب می‌آید و نیازمند روش‌های نوین تری برای پیشگیری، درمان و کنترل است. اعتیاد به مواد مخدر و دخانیات از جمله خطرناک‌ترین پدیده‌های جوامع انسانی به حساب می‌آید (رهران، سلطانی شال و شباهنگ، ۱۳۹۷). سوء مصرف الکل و موادمخدر

1. Krosnick, Jussim & Lynn
2. Era, Candidi & Aglioti
3. Prosocial cooperation
4. Lou, Zhang, Tao, & Geng
5. Smith, Dijksterhuis & Chaiken
6. Van den Bussche
7. Bermeitinger

8. Monahan
9. Aarts
10. Lau & Passingham
11. Reuss
12. Weinberger & Westen
13. Mudric, Faivre & Koch

از جمله مهم ترین و برجسته ترین مشکلات سلامت روانی در جوامع معاصر هستند (وید، بوچر، مک کنا و بن-پوراث^۱، ۱۹۹۲). اعتیاد به مواد مخدر به عنوان یک اختلال عصبی-روان شناختی تاثیرات منفی بسیاری بر نرخ جرایم، سلامت و اقتصاد جامعه می گذارد (رابینز و اوریت^۲، ۱۹۹۹). اعتیاد به مواد مخدر، اختلالی مزمن و برگشت پذیر است که رفتارهای اجباری جستجوی مواد و مصرف مواد به رغم پیامدهای منفی جدی ادامه می یابند. استفاده مداوم از مواد مخدر موجب تغییرات انطباقی در سیستم اعصاب مرکزی^۳ می شوند و تحمل، وابستگی جسمانی، حساسیت، ولع و بازگشت را در پی دارند (کامی و فار^۴، ۲۰۰۳).

از جمله ابعاد بسیار مهم پدیده اعتیاد، باورهای مرتبط با مواد، عقاید و سوسه انگیز و ولع مصرف هستند. نگرش های ناکارآمد، فرض ها و باورهای سوگیرانه ای هستند که فرد نسبت به خود، جهان اطراف و آینده دارد، این نگرش ها موجب سوگیری ادراک فرد از رویدادها شده و احساسات و رفتارهای او را متاثر می سازد و فرد را مستعد افسردگی و سایر آشفتگی های روان شناختی می کنند (گلداسمیت^۵ و همکاران، ۲۰۰۹؛ به نقل از محمدخانی، صادقی و فرزاد، ۱۳۹۰). بررسی ها نشان می دهند که فرآیندهای اعتیاد می توانند تحت تاثیر باورها و نگرش ها افراد قرار گیرند (روهنسو^۶، ۲۰۰۴؛ اسکینر و آیوین^۷، ۲۰۱۰؛ تری-مک الرات، امری، اسزیکا و جانسون^۸، ۲۰۱۱؛ به نقل از محمدخانی و همکاران، ۱۳۹۰). در واقع در هر دو زمینه درمانی و پژوهشی سوء مصرف الکل و مواد مخدر، بررسی نقش عقاید و باورهای ناهمسو و متعارض در اعتیاد شایع است (لوک، ریسل، والتون و داویدسون^۹، ۲۰۰۲). باورهای مرتبط با مواد به دسته ای از عقاید اطلاق می شوند که بر محور لذت جویی، حل مسئله، تسکین و فرار متمرکز هستند. محتوای این عقاید خاص بسته به نوع مواد مورد علاقه متفاوت خواهد بود. بنابراین افرادی که هیجان

1. Weed, Butcher, McKenna & Ben-Porath
2. Robbins & Everitt
3. Central nervous system
4. Camí & Farré
5. Goldsmith

6. Rohsenow
7. Skinner & Aubin
8. Terry-McElrath, Emery, Szczyпка & Johnston
9. Luke, Ribisl, Walton & Davidson

منفی خود را به شکل اضطراب و افسردگی تجربه می کنند، ممکن است انتظاراتی از مصرف مواد داشته باشند، مبنی بر این که مواد باعث کاهش نگرانی و تنش ناشی از اضطراب می شود (گلداسمیت و همکاران، ۲۰۰۹؛ به نقل از محمدخانی و همکاران، ۱۳۹۰). همچنین از دیگر تجارب وابستگی به مواد، وسوسه است. وسوسه به معنی تمایل و نیاز یا اجبار برای مصرف است. وسوسه تجربه خودآگاه تمایل به مصرف مواد است (فرانکن و همکاران، ۲۰۰۰، به نقل از رحمانیان، میرجعفری و حسنی، ۱۳۸۵). سازمان جهانی بهداشت، وسوسه را به عنوان زیربنای شروع وابستگی به مواد، از دست دادن کنترل و عود بیان می کند (به نقل از رحمانیان و همکاران، ۱۳۸۵). ولع مصرف نیز از دیگر جنبه‌های مهم اعتیاد تلقی می شود. روزنبرگ^۱ (۲۰۰۹) در تعریف ولع مصرف مواد عنوان می کند که ولع مصرف تجربه‌ای شخصی و پدیده‌ای چندبعدی است که با میل در به دست آوردن احساس خوشایند و غلبه بر احساس ناخوشایند مشخص می شود. در واقع باورهای مرتبط با مواد، عقاید و وسوسه‌انگیز و ولع مصرف در چرخه و فرآیند اعتیاد بسیار موثر هستند. بر همین اساس و با توجه به اهمیت باورها، عقاید و ولع در اعتیاد و همچنین کارآمدی القای زیرآستانه، می توان تاثیر بر باورها، عقاید و ولع و در نهایت تاثیر بر فرآیند اعتیاد را از طریق القای زیرآستانه متصور بود.

به طور کلی، مطالعات کمی در رابطه با نقش و اثر ادراک و القاء زیرآستانه در اعتیاد صورت گرفته است. اما نکته حائز اهمیت، اثربخشی القای زیرآستانه در اعتیاد در بخش اعظمی از تحقیقات انجام شده است. پالمیتر و بورنستین^۲ (۱۹۸۰) بیان می کنند که با استفاده از تحریک همزمان زیرآستانه^۳ به عنوان درمان کمکی^۴، حفظ بیشتر عدم تمایل و علاقه به سیگار را موجب شدند (به نقل از ثرتون، ایگلهارت و سیلورمن^۵، ۱۹۸۷). ثرتون و همکاران (۱۹۸۷) طی مطالعه روی معتادان هرئین تحت درمان در کلینیک متادون درمانی، ۴۷ معتاد را انتخاب و در دو گروه آزمایش و کنترل قرار دادند. علاوه بر برنامه درمانی متادون معمول، هر دو گروه آزمایش و کنترل در معرض پیام‌های کلامی زیرآستانه

1. Rosenberg

2. Palmatier & Bornstein

3. Subliminal symbiotic stimulation

4. treatment adjunct

5. Thornton, Igleheart & Silverman

به مدت ۲۴ جلسه قرار گرفتند (۴ بار در هفته به مدت ۶ هفته). به گروه آزمایش، پیام مادرم و من یکی هستیم و به گروه کنترل، پیام مردم در حال راه رفتن هستند^۱ ارائه گردید. نتایج حاکی از کاهش بسیار زیاد در مصرف هروئین و دیگر داروهای ممنوعه^۲ در دوران پس از مداخله در اعضای گروه آزمایش در مقایسه با اعضای گروه کنترل بود. شارتمن، پالمیتر و مارتین^۳ (۱۹۸۲) اظهار داشته‌اند که تحریک همزمان زیرآستانه در ۶ جلسه در دوره دو هفته‌ای به شرکت کنندگان گروه آزمایش، منجر به افزایش مشارکت در برنامه درمانی نسبت به شرکت کنندگان گروه کنترل شد. در مطالعه‌ای دیگر، لوندال^۴ و همکاران (۲۰۰۸)، وجود تحریف‌های زیرآستانه^۵ را در اعتیاد و بازگشت آن گزارش داده‌اند. لوندال و همکاران (۲۰۰۸) در تحقیقی تصاویر زیرآستانه را به سه گروه غیر سیگاری، سیگاری محروم به مدت ۱۲ ساعت و سیگاری غیر محروم ارائه کردند. نتایج نشان داد که سیگاری‌های محروم در پردازش محرک‌های مرتبط با سیگار دچار خطا می‌شوند در حالی که در گروه سیگاری‌های غیر محروم و گروه غیر سیگاری‌ها این اتفاق دیده نمی‌شود. همچنین در پژوهش شباهنگ، رضائی و باقری شیخانگفشه (۱۳۹۷)، به گروه آزمایش تصاویر مرتبط با دخانیات و به گروه گواه تصاویر رنگی خنثی به صورت زیرآستانه ارائه شد. نتایج بیانگر افزایش میزان ولع مصرف در گروه آزمایش در مقایسه با گروه کنترل بود.

با توجه به اهمیت، شیوع، گستردگی و مقاومت به درمان اعتیاد، بررسی تاثیر القاء زیرآستانه بر اعتیاد و ابعاد مهم آن همچون باورهای مرتبط با مواد، عقاید و سوسه‌انگیز و ولع مصرف بسیار الزامی است. همچنین نبود پژوهش‌های کافی و البته جدید در این رابطه و به ویژه در داخل کشور اهمیت بررسی نقش القاء زیرآستانه در اعتیاد را دوچندان می‌کند. بر همین اساس، سوال اصلی پژوهش حاضر این بود که آیا ارائه زیرآستانه تصاویر مرتبط با مواد مخدر و دخانیات بر باورهای مرتبط با مواد، عقاید و سوسه‌انگیز و ولع مصرف اثربخش است؟

1. people are walking
2. illicit drugs
3. Schurtmann, Palmatier & Martin

4. Leventhal
5. subliminal bias

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون-پس‌آزمون با گروه گواه بود. جامعه آماری پژوهش شامل مردان مصرف‌کننده موادمخدر مراجعه‌کننده به کلینیک‌های ترک اعتیاد ناحیه دو شهر رشت در سال ۱۳۹۶ بودند که از بین آن‌ها ۱۰۰ شرکت‌کننده با روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب و به صورت تصادفی در گروه کنترل (۵۰ نفر) و گروه آزمایش (۵۰ نفر) گمارده شدند. برای تعیین حجم نمونه از نرم افزار GPower استفاده شد (فائول، اردفلر، لانگ و بوچنر، ۲۰۰۷) و با در نظر گرفتن غیبت احتمالی آزمودنی‌ها در پس‌آزمون و یا تکمیل ناموفق برخی از آزمون‌ها، حجم نمونه نهایی ۱۰۰ نفر در نظر گرفته شد. ملاک‌های ورود شرکت‌کنندگان به پژوهش عبارت بود از وابستگی به مواد مخدر، سن بین ۲۰ تا ۴۰ سال و رضایت شرکت‌کنندگان. و ملاک خروج عبارت بود از وجود اختلالات جسمانی و روانی ناتوان‌کننده. لازم به ذکر است که تمامی مجوزهای لازم قبل از اجرای پژوهش از سازمان‌های مربوطه گرفته شد. همچنین ملاحظات اخلاقی شامل ارائه توضیحاتی در رابطه با موضوع، ابزار و اهداف تحقیق در این پژوهش کاملاً رعایت شد.

ابزار

۱. پرسش‌نامه باورهای مرتبط با مواد: پرسش‌نامه باورهای مرتبط با مواد توسط رایت^۳ (۱۹۹۳) برای سنجش باورهای مربوط به مواد مخدر طراحی شده است. این پرسش‌نامه دارای ۲۰ گویه و شامل عبارتهایی درباره پیامدهای مثبت و منفی مصرف مواد است. عبارتهای مثبت، شامل مواردی است که اثرات مواد بر افزایش خلق و خو دارد و عبارتهای منفی به اثرات منفی مواد و این که این اثرات قابل اغماض است یا خیر، اشاره دارد. پاسخدهی و نمره‌گذاری در طیف لیکرت ۷ درجه‌ای (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) صورت می‌گیرد. روایی و اعتبار مناسبی را رایت (۱۹۹۳) برای این پرسش‌نامه گزارش کرده‌اند. در ایران، رحمانیان و همکاران (۱۳۸۵) همسانی درونی

این پرسشنامه را ۰/۸۲ بیان کرده‌اند. محمدخانی و همکاران (۱۳۹۰) نیز آلفای کرونباخ آن را ۰/۸۶ گزارش کردند. در مطالعه حاضر، آلفای کرونباخ این پرسشنامه ۰/۸۵ بدست آمد.

۲. پرسشنامه عقاید و سوسه‌انگیز^۱: این پرسشنامه توسط رایت (۱۹۹۳) ساخته شده است و باورهای مربوط به وسوسه مواد را می‌سنجد و متشکل از ۲۰ گویه است که هر کدام در طیف ۷ درجه‌ای (از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) نمره‌گذاری می‌شوند. روایی و اعتبار مناسبی برای این پرسشنامه گزارش شده است (رایت، ۱۹۹۳). برای بررسی روایی این پرسشنامه با توجه به مطالعات انجام شده در زمینه رابطه میزان وسوسه و سوگیری توجه نسبت به محرک‌های مربوط به مواد (اهرمن و همکاران، ۲۰۰۲)، ضریب همبستگی پیرسون ۰/۲۸- گزارش شده است و برای سنجش اعتبار بر حسب آلفای کرونباخ (۰/۸۴) و روش تنصیف (۰/۸۱) گزارش شده است (رحمانیان و همکاران، ۱۳۸۵). همچنین محمدخانی، صادقی و فرزاد (۱۳۹۰) آلفای کرونباخ ۰/۷۷ را گزارش کردند (به نقل از سترگ، کاظمی و رئیس، ۱۳۹۲). در مطالعه حاضر، آلفای کرونباخ ۰/۷۱ به دست آمد.

۳. مقیاس کوتاه ولع مصرف مواد^۲: این آزمون یک ابزار خود گزارشی ۸ آیتمی است که توسط سوموزا، دیرنفورث، گلداسمیت، مزینسکی و کوهن^۳ (۱۹۹۵) ساخته شده و مدت، فراوانی و شدت ولع مصرف مواد را در یک مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای از اصلا (۰) تا خیلی زیاد (۴) اندازه می‌گیرد. این آزمون همبستگی بالایی با مقیاس‌های شدت اعتیاد نشان داده و ضریب آلفای کرونباخ آن نیز ۰/۸۸ گزارش شده است (سوموزا و همکاران، ۱۹۹۵). ضریب آلفای کرونباخ آن نیز در پژوهش بشرپور، محمدی و اسدی شیشه‌گران (۱۳۹۶) ۰/۷۸ گزارش شده است. در مطالعه حاضر، آلفای کرونباخ فرم کوتاه مقیاس ولع مصرف ۰/۶۴ به دست آمد.

1. craving beliefs questionnaire
2. drug craving scale

3. Somoza, Dyrenforth, Goldsmith,
Mezinskis & Cohen

۴. تکلیف ارزیابی ولع فراخوانده شده از نشانه‌های دیداری^۱: به منظور تهیه تصاویر مرتبط با موادمخدر، از مجموعه تصاویر مربوط به مطالعه اختیاری، علم مهرجردی، نوری، جرج و مکری (۲۰۱۰) استفاده شد. اختیاری و همکاران (۲۰۱۰) به منظور سنجش این موضوع که آیا نشانه‌های متآفتمین در آزمایشگاه می‌تواند بر ولع موثر واقع شوند یا خیر، به طراحی تکلیف ارزیابی ولع فراخوانده شده از نشانه‌های دیداری پرداختند. در ابتدا مجموعه‌ای از نشانه‌های دیداری که فراخوانده ولع بودند از طریق پنج جلسه گفت و گو متخصصان بالینی و ده مصرف‌کننده متآفتمین شناسایی شدند. نشانه‌ها در چهار خوشه اصلی طبقه‌بندی شدند و سپس تصاویر برای هر یک از نشانه‌ها در استودیو گرفته شد. ۶۰ مورد از فراخوانده‌ترین^۲ تصاویر به همراه ۱۰ تصویر خنثی انتخاب شدند. سپس ۵۰ مصرف‌کننده متآفتمین در معرض نشانه‌ها قرار گرفتند و سطوح ولع مصرف‌فراخوانده شده از تصاویر را با استفاده از مقیاس خودگزارشی آنالوگ دیداری^۳ (دامنه ۰ تا ۱۰۰) نمره‌گذاری کردند. بدین ترتیب، تصاویر با قدرت پتانسیل فراخوانی بالا^۴ حاصل شد.

۵. تصاویر مرتبط با دخانیات جنوا^۵: مطالعه خزال، زولینو و بیلوکس^۶ (۲۰۱۲) در رابطه با مجموعه تصاویر مرتبط با دخانیات می‌باشد که از ۶۰ تصویر در مورد دخانیات و مواد مخدر تشکیل شده است. خزال و همکاران (۲۰۱۲) طی پژوهشی، مجموعه تصاویر را به ۹۱ شرکت‌کننده ارائه کردند تا تصاویر را بر اساس ارزیابی کلاسیک تصاویر هیجانی^۷ که توسط سیستم تصاویر عاطفی هیجانی^۸ (مرکز NIH برای مطالعه هیجان و توجه^۹، ۲۰۰۲) طراحی شده است را اندازه‌گیری و ارزیابی کنند. تصاویر بر اساس سه بعد ارزش^{۱۰} (از مثبت تا منفی)، برانگیختگی هیجانی^{۱۱} (از برانگیختگی زیاد تا برانگیختگی پایین) و برجستگی^{۱۲} (از مقعر تا برجسته) نمره‌گذاری شدند. همچنین شرکت‌کنندگان به وسیله

1. visual cue-induced craving assessment task
2. Evocative
3. self report visual analogue scale
4. high levels of evocative potency
5. The Geneva smoking pictures
6. Khazaal, Zullino & Billieux
7. classic emotional pictures validation

8. international affective picture system
9. NIMH center for the study of emotion and attention
10. Valence
11. emotional arousal
12. dominance

آزمون فاگراستروم برای وابستگی به نیکوتین^۱ ارزیابی شدند. رتبه‌بندی استاندارد برای ارزش، برانگیختگی و برجستگی تصاویر مناسب بود. همچنین نتایج بیانگر ارتباط برانگیختگی و برجستگی تصاویر با وابستگی بیشتر به نیکوتین بود. در مجموع، پایگاه تصاویر مرتبط با دخانیات جنوا، تصاویری را برای محققانی که در حوزه نیکوتین و تنباکو تحقیق می‌کنند و به طور کلی حوزه دخانیات و مواد مخدر را مورد بررسی قرار می‌دهند، فراهم می‌کند.

روند اجرا

پس از انتخاب و گمارش تصادفی نمونه‌ها در گروه آزمایش (۵۰ شرکت‌کننده) و گروه کنترل (۵۰ شرکت‌کننده)، ابزار پژوهش متشکل از پرسش‌نامه عقاید و سوسه‌انگیز، پرسش‌نامه باورهای مرتبط با مواد و مقیاس ولع مصرف مواد به شرکت‌کنندگان هر دو گروه آزمایش و کنترل ارائه شد. پس از تکمیل پیش‌آزمون توسط شرکت‌کنندگان هر دو گروه، اعضای گروه آزمایش در معرض تصاویر زیرآستانه مرتبط با مواد مخدر و دخانیات قرار گرفتند در مقابل به اعضای گروه کنترل، تصاویر زیرآستانه رنگی خنثی ارائه شد. تصاویر با استفاده از نرم‌افزار Picture to Exe تنظیم و به شرکت‌کنندگان ارائه شدند. به منظور ارائه زیرآستانه، هر تصویر به مدت ۲۰، ۴۰ یا ۶۰ هزارم ثانیه به شرکت‌کنندگان نشان داده شد. برای این که شرکت‌کنندگان نتوانند زمان و مکان ارائه محرک هدف را پیش‌بینی کنند و همچنین توجه‌شان از نقطه تثبیت منحرف شود، لازم است محرک هدف در فواصل زمانی ۲ تا ۷ ثانیه ارائه شود. در همین راستا، تصاویر هر مجموعه، در فواصل زمانی ۲، ۳، ۴ و ۵ ثانیه و در فاصله ۴۰ سانتی متری نقطه دید مستقیم شرکت‌کننده و در نقطه شعاعی ۱۵ سانتی متری از مرکز تصویر بر روی صفحه نمایش رایانه و با ترتیب‌های تصادفی ارائه می‌شوند (حسینی و امیری، ۱۳۹۴). پژوهش‌های قبلی در این زمینه نشان می‌دهند که الگوی مورد استفاده در این پژوهش در جلوگیری از آگاهی آزمودنی‌ها از محرک زیرآستانه‌ای اعتبار بالایی دارد (استاپل، کومن و رویز، ۲۰۰۲؛ رویز و استاپل، ۳

1. Fagerström test for nicotine dependence

2. Ruys & Staple
3. Staple, Coman, Ruys

۲۰۰۸، به نقل از شباهنگ و همکاران، ۱۳۹۶). اما برای اطمینان بیشتر، یک جلسه آگاه‌سازی هم در پایان آزمایش صورت گرفت که نتایج نشان داد که هیچ یک از آزمودنی‌ها از اهداف آزمون آگاه نشدند و همچنین قادر به تشخیص تصاویر نشدند. در پایان پس از القای زیرآستانه، هر دو گروه آزمایش و کنترل دوباره به ابزار پژوهش پاسخ دادند. در نهایت شرکت کنندگان به طور کامل در جریان پژوهش قرار گرفتند و به آن‌ها در رابطه با موضوع، اهداف و مراحل پژوهش توضیحات کاملی داده شد.

یافته‌ها

میانگین (و انحراف استاندارد) سنی شرکت کنندگان پژوهش ۲۹/۲۵ (۱/۳۱) سال بود. ۷۳ درصد از شرکت کنندگان متاهل و ۲۷ درصد مجرد بودند. در رابطه با مدرک تحصیلی هم، ۲۱ درصد مدارک دانشگاهی، ۲۹ درصد مدرک دیپلم و ۵۰ درصد مدرک زیر دیپلم را دارا بودند. همچنین ۶۴ درصد از شرکت کنندگان کمتر از یک ماه و ۴۶ درصد از آن‌ها بیش از یک ماه در حال درمان بودند. شاخص‌های توصیفی شامل میانگین و انحراف استاندارد گروه‌های آزمایش و کنترل در شرایط پیش‌آزمون، پس‌آزمون در جدول (۱) گزارش شده است.

جدول ۱: آماره‌های توصیفی باورهای مرتبط با مواد، عقاید و سوسه انگیز و ولع مصرف به تفکیک

متغیرها	گروه‌ها	نوع آزمون	میانگین	انحراف استاندارد
باورهای مرتبط با مواد	آزمایش گواه	پیش‌آزمون	۱۳/۵۷	۱۳/۵۷
		پس‌آزمون	۳۹/۶۲	۹/۱۷
عقاید و سوسه انگیز	آزمایش گواه	پیش‌آزمون	۴۱/۲۸	۱۱/۳۳
		پس‌آزمون	۴۰/۱۶	۲/۷۰
ولع مصرف	آزمایش گواه	پیش‌آزمون	۴۲/۲۴	۵/۵۲
		پس‌آزمون	۸۴/۶۰	۱۹/۸۲
	گواه	پیش‌آزمون	۴۱/۴۲	۱۵/۶۰
		پس‌آزمون	۳۹/۹۶	۹/۸۸
	گواه	پیش‌آزمون	۱۷/۸۸	۵/۳۶
		پس‌آزمون	۲۰/۶۰	۲/۸۱
		پیش‌آزمون	۲۱/۳۸	۶/۵۱
		پس‌آزمون	۲۵/۷۸	۱۳/۰۱

ابتدا برای بررسی پیش فرض همگنی واریانس‌های خطا از آزمون لون استفاده شد. این آزمون برای هیچ کدام از متغیرها معنی‌دار نبود ($P > 0/05$). همچنین برای بررسی فرض همگنی ماتریس کواریانس‌ها از آزمون باکس استفاده شد و نتایج حکایت از برقراری پیش فرض داشت ($F = 2/429$, $p > 0/05$, $M = 5/34$ باکس). برای بررسی پیش فرض نرمال بودن توزیع از آزمون شاپیرو-ویلکز استفاده شد که نتایج حکایت از نرمال بودن توزیع‌ها داشت ($P > 0/05$). برای بررسی همگنی شیب رگرسیون نیز نتایج حکایت از برقراری پیش فرض داشت. با توجه به برقراری پیش فرض‌ها تحلیل کواریانس چندمتغیری انجام شد که نتایج حکایت از معناداری داشت ($F = 68/534$, $p < 0/001$ ، اندازه اثر، $0/689$). برای بررسی الگوهای تفاوت از تحلیل کواریانس تک متغیری به شرح زیر استفاده شد.

جدول ۲: نتایج حاصل از تحلیل کواریانس تک متغیری برای بررسی الگوهای تفاوت

متغیرها	میانگین مجزورات	آماره F	سطح معنی‌داری
باورهای مرتبط با مواد	۳/۸۳	۰/۰۸۲	۰/۷۷۵
عقاید و سوسه انگیز	۴۷۸۰۹/۶۶	۱۹۱/۲۵	۰/۰۰۱
ولع مصرف	۸۳۲/۳۸	۱۰/۰۲	۰/۰۰۱

با توجه به مندرجات جدول ۲، آماره F برای عقاید و سوسه‌انگیز (۱۹۱/۲۵) و ولع مصرف (۱۰/۰۲) در سطح ۰/۰۰۱ معنی‌دار است. این یافته‌ها نشانگر آن است که بین گروه‌ها در این متغیرها تفاوت معنی‌داری وجود دارد. در نتیجه می‌توان بیان کرد که تاثیر تصاویر زیر آستانه مرتبط با مواد مخدر و دخانیات به طور معنی‌داری باعث افزایش عقاید و سوسه‌انگیز و ولع مصرف در گروه آزمایش شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به منظور بررسی اثر تصاویر زیر آستانه مرتبط با مواد مخدر و دخانیات در باورهای مرتبط با مواد، عقاید و سوسه‌انگیز و ولع مصرف در مردان مصرف‌کننده مواد مخدر انجام شد. بدین معنا که آیا تصاویر زیر آستانه مرتبط با مواد مخدر بر باورهای مرتبط با مواد، عقاید و سوسه‌انگیز و ولع مصرف موثر واقع می‌شود؟ طبق نتایج بدست

آمده، ارائه زیرآستانه تصاویر مرتبط با موادمخدر و دخانیات، منجر به افزایش عقاید و سوسه‌انگیز و ولع مصرف مواد در شرکت کنندگان شد. نتایج پژوهش حاضر با نتایج مطالعات ثرتون و همکاران (۱۹۸۷)، شارتمن و همکاران (۱۹۸۲)، لوندال و همکاران (۲۰۰۸) و شباهنگ و همکاران (۱۳۹۷) همسو هستند. در مطالعه‌ای که از تحریک همزمان زیرآستانه به عنوان درمان کمکی برای رفتار اعتیادی استفاده گردید، پالمیتر و بورنستین (۱۹۸۰) از روش سیگار کشیدن سریع و افراطی برای کمک به تسهیل کنار گذاشتن عادت سیگار کشیدن بهره بردند. پس از اتمام برنامه ۱۲ جلسه‌ای درمان، تمام شرکت کنندگان سیگاری پژوهش هم در گروه کنترل و هم گروه آزمایش زیرآستانه نسبت به سیگار کشیدن بی‌علاقه شدند. اما پس از گذشت یک ماه، شرکت کنندگان گروه آزمایش که پیام‌های همزمان زیرآستانه دریافت کرده بودند، بیشتر از گروه کنترل، عدم تمایل و علاقه به سیگار (۶۷ درصد در مقابل ۱۳ درصد) را حفظ کردند (به نقل از ثرتون و همکاران، ۱۹۸۷). ثرتون و همکاران (۱۹۸۷) به بررسی معتادان هرئین تحت درمان متادون پرداختند و ۴۷ معتاد را انتخاب و در دو گروه آزمایش و کنترل قرار دادند. علاوه بر برنامه درمانی متادون معمول، هر دو گروه آزمایش و کنترل در معرض پیام‌های کلامی زیرآستانه به مدت ۲۴ جلسه قرار گرفتند (۴ بار در هفته به مدت ۶ هفته). به گروه آزمایش، پیام "مادرم و من یکی هستیم" و به گروه کنترل، پیام "مردم در حال راه رفتن هستند" ارائه شد. نتایج پژوهش، کاهش بسیار زیاد در مصرف هرئین و دیگر داروهای ممنوعه در دوران پس از مداخله را در اعضای گروه آزمایش در مقایسه با اعضای گروه کنترل نشان داد. همچنین نتایج پیگیری حاکی از آن بود که اعضای گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل، افزایش کنترل بر عادات، عملکرد بهتر شغلی و البته رویاهای مثبت بیشتر در رابطه با همسر یا فرزندشان را تجربه کردند. شارتمن، پالمیتر و مارتین (۱۹۸۲) در تحقیق روی ۷۲ فرد الکلی در یک برنامه درمانی وابسته به اقامت عنوان کردند که زمانی که تحریک همزمان زیرآستانه در ۶ جلسه در دوره‌ای دو هفته‌ای به شرکت کنندگان داده شد، اعضای گروه آزمایش زیرآستانه به صورت معناداری بیشتر از اعضای گروه کنترل در برنامه درمانی

مشارکت داشتند. در مطالعه‌ای دیگر، لوندال و همکاران (۲۰۰۸) گزارش کردند که ارائه تصاویر زیرآستانه به سه گروه غیر سیگاری، سیگاری محروم به مدت ۱۲ ساعت و سیگاری غیر محروم منجر به تغییراتی در پردازش محرک‌های مرتبط با سیگار شد. در واقع محرومیت تنباکو منجر به افزایش پردازش زیرآستانه محرک‌های مرتبط با سیگار می‌شود در حالی که در پردازش زیرآستانه محرک‌های عاطفی تاثیر نمی‌گذارد. همچنین نتایج بدست آمده از پژوهش شباهنگ و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد که ارائه زیرآستانه تصاویر مرتبط با مواد مخدر و دخانیات منجر به افزایش ولع مصرف می‌شود اما بر استعداد اعتیاد و پذیرش اعتیاد تاثیر ندارد. بدین معنا که شرکت کنندگان گروه آزمایش که تصاویر زیرآستانه مرتبط با مواد مخدر به آن‌ها ارائه شد، نسبت به شرکت کنندگان گروه کنترل که در معرض تصاویر زیرآستانه رنگی خنثی قرار گرفته بودند، افزایش معناداری در نمرات پس‌آزمون ولع مصرف نشان دادند که بیانگر افزایش ولع مصرف در پی ارائه زیرآستانه تصاویر مرتبط با مواد مخدر و دخانیات بود.

نتایج مطالعه حاضر هم راستا با تحقیقات ثرنتون و همکاران (۱۹۸۷)، شارتمن و همکاران (۱۹۸۲)، لوندال و همکاران (۲۰۰۸) و شباهنگ و همکاران (۱۳۹۷) تائیدکننده اثربخشی القای زیرآستانه در رفتارهای مرتبط با اعتیاد است. در واقع ارائه زیرآستانه تصاویر مرتبط با مواد مخدر و دخانیات به گروه آزمایش در مقایسه با ارائه تصاویر زیرآستانه رنگی خنثی به گروه کنترل، منجر به افزایش عقاید و سوسه‌انگیز و ولع مصرف مواد شد. به بیانی دیگر، شرکت کنندگان گروه آزمایش متاثر از تصاویر زیرآستانه مرتبط با مواد مخدر، نمرات بیشتری در پس‌آزمون عقاید و سوسه‌انگیز و ولع مصرف مواد کسب کردند در حالیکه در پس‌آزمون باورهای مرتبط با مواد، عقاید و سوسه‌انگیز و ولع مصرف مواد شرکت کنندگان گروه کنترل که در معرض تصاویر زیرآستانه رنگی خنثی بودند، تغییر معناداری رخ نداد که این نتایج حاکی از تاثیر ارائه زیرآستانه تصاویر مرتبط با مواد مخدر و دخانیات بر افزایش عقاید و سوسه‌انگیز و ولع مصرف مواد است. در تبیین این موضوع باید اذعان داشت که نتایج مطالعات حاکی از آن هستند که علاوه بر هشیاری، ابعاد ناهشیارانه نیز نقشی بسیار مهم در اعتیاد و رفتارهای اعتیادی ایفا می‌کند تا جایی که ارتباط ناهشیار و

مولفه‌های نورولوژیک مغز را هم در اعتیاد می‌توان در نظر داشت. اصولاً اعتیاد با اجزاء ناهشیار خوگیری حافظه در ارتباط است. بر همین اساس، می‌توان چنین استنباط کرد که ارائه نشانه‌های زیرآستانه از طریق افزایش یا کاهش حساس‌شدگی، بر اعتیاد و ابعاد مرتبط با آن موثر واقع شوند. همچنین تصاویر زیرآستانه مرتبط با اعتیاد می‌توانند بر سطوح دسترسی به محتوای حافظه موثر واقع شوند. یعنی فراخوانی یکسری اطلاعات خاص را تسهیل نمایند (ون دن بوش، ون دن نورتگیت و رینوت، ۲۰۰۹). در نتیجه در اثر ارائه نشانه‌های مرتبط با اعتیاد، محتوای حافظه مرتبط با اعتیاد دسترس‌پذیرتر می‌شوند. در مجموع پیام‌های زیرآستانه مرتبط با اعتیاد از طریق تاثیراتی که بر شناخت‌ها، نگرش‌ها، محتوای حافظه و هیجان‌ها در سطوح ناهشیار می‌گذارند، می‌توانند بر اعتیاد معتادان موثر واقع شوند. بنابراین با در نظر گرفتن نتایج مطالعه حاضر و پژوهش‌های پیشین می‌توان ادعا داشت که القای زیرآستانه می‌تواند عاملی تاثیرگذار در اعتیاد باشد. بدین معنا که می‌توان با استفاده از القاها و برنامه‌های زیرآستانه، بر اعتیاد و ابعاد مرتبط با آن همچون عقاید و سوسه‌انگیز و ولع مصرف مواد تاثیر گذاشت. در همین راستا می‌توان از برنامه‌های زیرآستانه به عنوان روش‌های اصلی یا روش‌های مکمل و همراه با روش‌های اصلی برای پیشگیری، درمان و کنترل اعتیاد و جنبه‌های مرتبط با آن بهره برد.

کمبود و تاحدودی فقدان منابع علمی قابل دسترس در رابطه با تاثیر القای زیرآستانه در اعتیاد به ویژه در داخل کشور از جمله محدودیت‌های مطالعه حاضر است. جامعه پژوهش حاضر متشکل از مردان معتاد مراجعه‌کننده به کلینیک‌های ترک اعتیاد شهر رشت (ناحیه دو) بود، به همین دلیل در تعمیم نتایج برای زنان باید جانب اعتیاد رعایت شود. با توجه به جامعه و نمونه‌های مطالعه پیش‌رو و در نظر گرفتن اهمیت عامل جنسیت پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی، شرکت‌کنندگان زن نیز مورد آزمایش قرار گیرند تا تفاوت‌های جنسی در تاثیر القای زیرآستانه تصاویر مرتبط با موادمخدر و دخانیات بر اعتیاد بررسی شود. پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌هایی در رابطه با امکان پیشگیری، درمان و کنترل اعتیاد از طریق برنامه‌های زیرآستانه به عنوان روش اصلی یا روش مکمل صورت گیرد، تا در رابطه با اثربخشی القای زیرآستانه در اعتیاد، اطلاعات و نتایج بیشتری در رابطه با اثربخشی

و پیش‌نیازهای این روش بدست آید.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از تمامی شرکت‌کنندگان که در اجرای این پژوهش همکاری و مشارکت داشتند، تشکر و قدردانی می‌شود.

منابع

بشریور، سجاد؛ محمدی، نسیم و اسدی شیشه‌گران، اسدی (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش خودشفقتی شناختی در ولع مصرف، شدت وابستگی و انعطاف‌پذیری شناختی افراد وابسته به مواد. *مجله روانشناسی بالینی*، ۹(۳)، ۱۰۳-۹۳.

رحمانیان، مهدیه؛ میرجعفری، سید احمد و حسنی، جعفر (۱۳۸۵). رابطه وسوسه مصرف مواد و سوگیری توجه: مقایسه افراد وابسته به مواد افیونی، مبتلا به عود و ترک کرده. *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، ۱۲(۳)، ۲۲۲-۲۱۶.

رهروان، مرضیه؛ سلطانی شال، رضا و شباهنگ، رضا (۱۳۹۷). مقایسه تعارض والد-فرزند و هوش هیجانی در نوجوانان دختر با و بدون پدر وابسته به مواد. *مجله سلامت اجتماعی و اعتیاد*، ۵(۲۰)، ۱۱-۲۴.

سترگ، صحرا؛ کاظمی، حمید و رئیسی، زهره (۱۳۹۲). اثربخشی درمان فراشناختی بر عقاید و وسوسه‌انگیز و باورهای مرتبط با مواد در بیماران وابسته به مواد صنعتی. *مجله اعتیادپژوهی*، ۷(۲۸)، ۱۶۲-۱۴۷.

شباهنگ، رضا؛ رضائی، سجاد و باقری شیخانگفشه، فرزین (۱۳۹۷). بررسی اثر ارائه زیرآستانه تصاویر مرتبط با دخانیات در آمادگی به اعتیاد، پذیرش اعتیاد و ولع مصرف. *مجله اعتیادپژوهی*، ۱۲(۴۷)، ۱۵۷-۱۷۶.

شباهنگ، رضا؛ سلطانی شال، رضا؛ نیکوگفتار، منصور و حکیم‌جوادی، منصور (۱۳۹۶). اثربخشی القای زیرآستانه جلوه‌های هیجانی چهره بر خلق. *مجله پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی*، ۷(۲۷)، ۳۵-۴۸.

محمدخانی، شهرام؛ صادقی، نگار و فرزاد، ولی‌الله (۱۳۹۰). مدل روابط علی هیجان منفی، باورهای مرکزی، باورهای مرتبط با مواد، عقاید و وسوسه‌انگیز و تنظیم هیجان با بازگشت به مصرف مواد. *مجله پژوهش‌های نوین روانشناختی*، ۶(۲۳)، ۱۵۵-۱۸۱.

Camí, J., & Farré, M. (2003). Mechanism of Disease: Drug Addiction. *The New England Journal of Medicine*, 349(10), 975-986.

Chatard, A., Bocage-Barthélemy, Y., Selimbegovi, L., & Guimond, S. (2017). The woman who wasn't there: Converging evidence that

- subliminal social comparison affects self-evaluation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 73, 1-13.
- Ekhtiari, H., Alam-Mehrjerdi, Z., Nouri, M., George, S., Mokri, A. (2010). Designing and Evaluation of Reliability and Validity of Visual Cue-Induced Craving Assessment Task for Methamphetamine Smokers. *Basic and Clinical Neuroscience*, 1(4), 33-46.
- Era, V., Candidid, M., & Aglioti, S. M. (2015). Subliminal presentation of emotionally negative vs positive primes increases the perceived beauty of target stimuli. *Experimental Brain Research*, 233(11), 3271-3281.
- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A. G., & Buchner, A. (2007). G* Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behavior research methods*, 39(2), 175-191.
- Ferrè, E. R., Sahani, M., & Haggard, P. (2016). Subliminal stimulation and somatosensory signal detection. *Acta Psychologica*, 170, 103-111.
- Gurney, A., Lagos, A-N. L., Manning, A., & Scott, R B. (2018). Susceptibility to unconscious influences is unaffected by a challenging inhibitory task or mental exhaustion. *Consciousness and Cognition*, 58, 111-123.
- Hassin, R. P. (2013). Yes It Can: On the Functional Abilities of the Human Unconscious. *Perspectives on Psychological Science*, 8(2), 195-207.
- Kawakami, N., & Yoshida, F. (2015). Perceiving a story outside of conscious awareness: When we infer narrative attributes from subliminal sequential stimuli. *Consciousness and Cognition*, 33, 53-66.
- Khazaal, Y., Zullino, D., & Billieux, J. (2012). The Geneva Smoking Pictures: Development and Preliminary Validation. *European Addiction Research*, 18(3), 103-109.
- Krosnick, J. A., Jussim, L. J., & Lynn, A. R. (1992). Subliminal conditioning of attitudes. *Society for Personality and Social Psychology*, 18(2), 152-162.
- Le Bars, S., Hsu, Y. F., & Waszak, F. (2016). The impact of subliminal effect images in voluntary vs. stimulus-driven actions. *Cognition*, 156, 6-15.
- Légal, J. B., Chappé, J., Coiffard, V., & Villard-Forest, A. (2012). Don't you know that you want to trust me? Subliminal goal priming and persuasion. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(1), 358-360.
- Leventhal, A. M., Waters, A. J., Breitmeyer, B. G., Miller, E. K., Tapia, E., & Yisheng, L. (2008). Subliminal processing of smoking-related and affective stimuli in tobacco addiction. *Experimental and Clinical Psychopharmacology*, 16(4), 301-312.
- Li, J., Wang, F., Shen, M., & Fan, G. (2017). The tendency of unconscious thought toward global processing style. *Consciousness and Cognition*, 53, 14-22.
- Lou, Y., Zhang, S., Tao, R., & Geng, H. (2016). The power of subliminal and supraliminal eye contact on social decision making: An individual-difference perspective. *Consciousness and Cognition*, 40, 131-140.

- Lu, Y., Zhang, W. N., Hu, W., & Luo, Y. J. (2011). Understanding the subliminal affective priming effect of facial stimuli: an ERP study. *Neuroscience Letters*, 502(3), 182-185.
- Luke, D. A., Ribisl, K. M., Walton, M. A., & Davidson, W. S. (2002). Assessing the diversity of personal beliefs about addiction: development of the addiction belief inventory. *Substance Use & Misuse*, 37(1), 89-120.
- Mudric, L., Faivre, N., & Koch, C. (2014). Information integration without awareness. *Trends in Cognitive Sciences*, 18(9), 488-496.
- Robbins, T. W., & Everitt, B. J. (1999). Drug addiction: bad habits add up. *Nature*, 398(6728), 567-570.
- Rosenberg, H. (2009). Clinical and Laboratory assessment of the subjective experience of drug craving. *Clinical Psychology Review*, 29(6), 519° 534.
- Salvador, A., Berkovitch, L., Vinckier, F., Cohen, L., Naccachem L., Dehaene, S., & Gaillard, R. (2018). *Unconscious memory suppression. Cognition*, 180, 191-199.
- Schurtman, R., Palmatier, J. R., & Martin, E. S. (1982). On the Activation of Symbiotic Gratification Fantasies as an Aid in the Treatment of Alcoholics. *International Journal of the Addictions*, 17(7), 1157-1174.
- Smith, P. K., Dijksterhuis, A., & Chaiken, S. (2008). Subliminal exposure to faces and racial attitudes: Exposure to Whites makes Whites like Blacks less. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44(1), 50-64.
- Thornton, P. I., Igleheart, H. C., & Silverman, L. H. (1987). Subliminal Stimulation of Symbiotic Fantasies as an Aid in the Treatment of Drug Abusers. *International Journal of the Addictions*, 22(8), 751-765.
- Van der Ploeg, M. M., Brosschot, J. F., Versluis, A., & Verkuil, B. (2017). Peripheral physiological responses to subliminally presented negative affective stimuli: A systematic review. *Biological Psychology*, 129, 131-153.
- Verwijmeren, T., Karremans, J. C., Bernitter, S. F., Stroebe, W., & Wigboldus, D. H. J. (2013). Warning: You are being primed! The effect of a warning on the impact of subliminal ads. *Journal of Experimental Social Psychology*, 49(6), 1124-1129.
- Vlassova, A., & Pearson, J. (2018). Unconscious decisional learning improves unconscious information processing. *Cognition*, 176, 131-139.
- Weed, N. C., Butcher, J. N., McKenna, T., & Ben-Porath, Y. S. (1992). New Measures for Assessing Alcohol and Drug Abuse With the MMPI-2: The APS and AAS. *Journal of Personality Assessment*, 58(2), 389-404.
- Wenicke, M., Hofter, C., Jordan, K., Fromberger, P., Dechent, P., & Müller, J. L. (2017). Neural correlates of subliminally presented visual sexual stimuli. *Consciousness and Cognition*, 49, 35-52.

پروشکاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی